

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.1.2>

УДК 338.24:61(477)

О. В. Федорчак,

*д. держ. упр., професор, доцент кафедри публічного врядування,
Інститут адміністрування, державного управління та професійного
розвитку, Національний університет «Львівська політехніка»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9965-5135>

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

O. Fedorchak,

*Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Associate Professor of the
Department of Public Governance, Institute of Public Administration, Governance
and Professional Development, Lviv Polytechnic National University*

STATE POLICY IN THE FIELD OF ENSURING THE FINANCIAL SUSTAINABILITY OF ENTERPRISES OF THE MACHINE-BUILDING COMPLEX OF UKRAINE UNDER CRISIS CONDITIONS

Стаття присвячена дослідженню державної політики в сфері забезпечення фінансової стійкості підприємств машинобудівного комплексу України в умовах сучасних викликів, зокрема економічної нестабільності, військових дій, глобальних кризових явищ та зростання конкурентного тиску на світових ринках. Машинобудування як ключовий сектор економіки

України відіграє важливу роль у формуванні експортного потенціалу, підтримці промислового розвитку та створенні високотехнологічної продукції. У статті аналізується вплив кризових явищ на фінансову стійкість галузі, підкреслюється необхідність реалізації ефективних антикризових заходів і адаптації кращих міжнародних практик у цій сфері.

Основну увагу приділено характеристиці фінансової стійкості машинобудівних підприємств у двох аспектах: економічному, який включає аналіз ресурсної бази, платоспроможності та прибутковості, а також дозволяє здійснити кількісну оцінку поточного стану підприємства, та управлінському, що передбачає стратегічне планування, мінімізацію ризиків і оптимізацію фінансових потоків. Доведено, що поєднання обох підходів сприяє забезпеченню сталого розвитку підприємств машинобудівного комплексу, їх адаптації до сучасних викликів. Визначено ключові внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на фінансову стійкість підприємств та проаналізовано стан машинобудівної галузі України в сучасних умовах. Наголошено на необхідності розробки комплексної державної політики, яка включає фінансові, інституційні та регуляторні інструменти, спрямовані на підтримку підприємств, стимулювання інновацій та залучення інвестицій. Охарактеризовано інструменти державної підтримки, зокрема пільгове кредитування, гранти, податкові канікули, державно-приватні облігації та ін. Також розглянуто потенціал євроінтеграційних процесів як інструменту стимулювання фінансової стабільності галузі. Запропоновано заходи для підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудівного комплексу України та висвітлено напрями розвитку галузі для відновлення виробничого потенціалу та модернізації.

The article is devoted to the study of the state policy in the field of ensuring the financial sustainability of enterprises of the machine-building complex of Ukraine in the context of modern challenges, including economic instability, military actions, global crises, and growing competitive pressure in the world markets. As a key sector of Ukraine's economy, machine building plays an important role in shaping export potential, supporting industrial development, and

creating high-tech products. The article analyzes the impact of the crisis on the financial stability of the industry, emphasizing the need to implement effective anti-crisis measures and adopt the best international practices in this area.

The main attention is paid to the characterization of financial sustainability of machine-building enterprises in two aspects: economic, which includes analysis of the resource base, solvency, and profitability, and also allows for a quantitative assessment of the current state of the enterprise, and managerial, which involves strategic planning, risk minimization and optimization of financial flows. It is proved that the combination of both approaches contributes to ensuring the sustainable development of machine-building enterprises and their adaptation to modern challenges. The key internal and external factors of influence on financial stability of enterprises are identified and the state of the machine-building industry of Ukraine in modern conditions is analyzed. The need to develop a comprehensive state policy, which includes financial, institutional, and regulatory instruments aimed at supporting enterprises, stimulating innovation, and attracting investment, is emphasized. The author characterizes the instruments of state support, including preferential lending, grants, tax holidays, public-private bonds, etc. The potential of European integration processes as a tool for stimulating the financial stability of the industry is also considered. The author proposes measures to improve the competitiveness of enterprises of the Ukrainian machine-building complex and highlights the directions of the industry's development to restore its production potential and modernization.

Ключові слова: держава, державна політика, державне управління, фінансова стійкість, державна підтримка, економічна нестабільність, антикризові заходи, машинобудівний комплекс, інновації

Keywords: state, state policy, public administration, financial sustainability, state support, economic instability, anti-crisis measures, machine-building complex, innovations

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Машинобудівний комплекс України відіграє ключову роль в забезпеченні промислового розвитку країни, формуванні експортного потенціалу та створенні інноваційної продукції. Однак, у сучасних умовах він стикається з численними викликами, серед яких економічна нестабільність, зношеність виробничих потужностей, зниження інвестиційної привабливості, а також вплив глобальних кризових явищ, таких як енергетична та логістична кризи.

Особливу загрозу для фінансової стійкості машинобудівного комплексу становлять кризові явища, які впливають на доступ підприємств до фінансових ресурсів, зростання витрат на виробництво, зниження попиту на продукцію та скорочення обсягів інвестицій. У таких умовах необхідність розробки і реалізації ефективної державної політики, спрямованої на підтримку фінансової стабільності підприємств машинобудівного сектору, стає надзвичайно актуальною.

В умовах економічної нестабільності саме заходи державної політики можуть відігравати вирішальну роль в забезпеченні фінансової стійкості підприємств шляхом запровадження антикризових інструментів, пільгового кредитування, податкових стимулів, а також підтримки інноваційних проєктів. Адаптація найкращих міжнародних практик у цій сфері, а також розробка власних моделей антикризового управління є важливим кроком для збереження конкурентоспроможності машинобудівного комплексу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджувана тема є актуальною в контексті глобальних економічних викликів і внутрішніх структурних змін. У сучасних дослідженнях приділяється значна увага проблемам функціонування галузі, перспективам її відновлення та ролі державної політики в цьому процесі. Окремі аспекти визначеної проблематики знайшли своє відображення у працях таких науковців: М. Берест [2, 5], Ю. Веденіної [8], І. Єпіфанової [3], Н. Єфіменко [4], І.

Журавльової [5], Л. Меренкової [2], Є. Міська [10], Л. Сақун [8], Л. Соколової [9], Л. Сухомлин [8], А. Целікової [10] та інших.

Однак, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, присвячених проблемам функціонування та розвитку підприємств машинобудівного комплексу України, все ж недостатньо уваги приділяється впровадженню державних антикризових інструментів та їх впливу на фінансову стійкість галузі.

Дослідження проблем і перспектив забезпечення фінансової стійкості підприємств машинобудівного комплексу в кризових умовах є актуальним не лише для стабілізації галузі, а й для підвищення економічної стійкості країни загалом. Воно дозволить сформулювати ефективні підходи до державної підтримки галузі, забезпечити її адаптацію до сучасних викликів і сприяти її сталому розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) полягає в розгляді ключових аспектів державної політики в сфері забезпечення фінансової стійкості підприємств машинобудівного комплексу України, визначенні механізмів, інструментів та перспектив стабілізації галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова стійкість є важливим критерієм оцінки сталості підприємства, особливо в умовах нестабільної економіки та кризових явищ. Її розуміння охоплює як економічний, так і управлінський аспекти, що дозволяє розробляти ефективні стратегії забезпечення життєздатності підприємств.

В економічному контексті фінансова стійкість підприємства відображає його здатність підтримувати рівновагу між власними та залученими ресурсами, зберігати платоспроможність і забезпечувати сталий розвиток. Вона характеризується наявністю достатніх фінансових ресурсів для покриття зобов'язань, оптимальним співвідношенням власного та позикового капіталу, здатністю до генерування стабільного прибутку.

Кризові явища (економічна рецесія, військові дії та ін.) значно ускладнюють збереження фінансової стійкості підприємств через зниження

доходів та зростання витрат, ускладнення доступу до кредитних ресурсів, нестабільність валютних курсів та зростання ризиків.

Фінансова стійкість підприємств розглядається як результат ефективного фінансового менеджменту, що передбачає планування фінансових ресурсів, в т.ч. прогнозування доходів і витрат, контроль за фінансовими потоками з метою мінімізації ризиків, оптимізацію структури капіталу для досягнення балансу між власними та позиковими ресурсами.

Для забезпечення фінансової стійкості підприємств в умовах нестабільності управлінські рішення мають спрямовуватись на створення резервних фондів для покриття непередбачених витрат, розробку сценаріїв фінансового планування в умовах невизначеності та реалізацію заходів із зменшення операційних витрат.

На стратегічному рівні управлінський аспект передбачає інвестиції в модернізацію та інновації для підвищення конкурентоспроможності, розширення ринків збуту, пошук альтернативних джерел фінансування, таких як гранти, державна підтримка або міжнародні кредити.

Таким чином, економічний аспект фінансової стійкості дає кількісну оцінку поточного стану підприємства, тоді як управлінський аспект формує практичні рішення для підтримки цього стану. Успішне поєднання обох підходів забезпечує сталий розвиток підприємства навіть у складних умовах.

Для машинобудівного комплексу, який є капіталомістким і високотехнологічним сектором, фінансова стійкість має особливе значення і залежить від низки чинників, які можна умовно поділити на внутрішні та зовнішні (рис. 1).

Внутрішні чинники підкреслюють важливість ефективного управління фінансами, якістю продукції, виробничими потужностями та дисципліною в управлінні боргами. Вони є основою для фінансової стабільності підприємства. Зовнішні чинники вказують на вплив макроекономічних умов, державної політики, глобальних ринкових тенденцій та логістичної інфраструктури, і створюють як перешкоди, так і можливості для

підприємств галузі. Для забезпечення фінансової стійкості підприємств машинобудівний комплекс повинен гармонійно поєднувати оптимізацію внутрішніх процесів із адаптацією до зовнішнього середовища. Баланс між цими групами чинників сприяє зміцненню позицій підприємств на ринку.

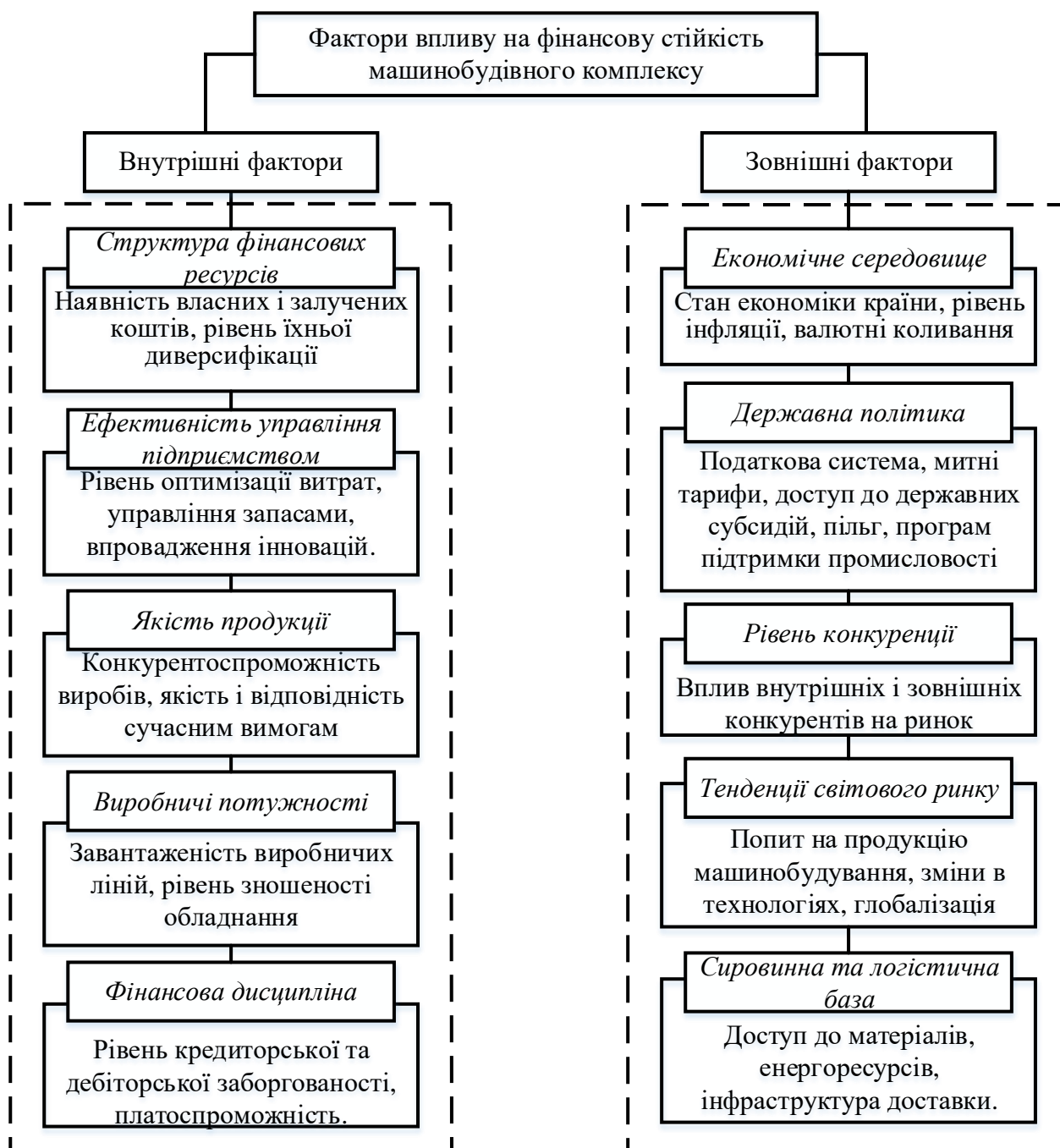


Рис.1. Чинники впливу на фінансову стійкість підприємств машинобудівного комплексу

Джерело: сформовано автором з урахуванням [2; 3]

Протягом останніх років розвиток підприємств машинобудівного комплексу України характеризується значними труднощами, які впливають на їх фінансову стійкість та конкурентоспроможність. Машинобудівна галузь України стикається з низкою структурних проблем, посилених війною та економічними викликами (рис. 2).

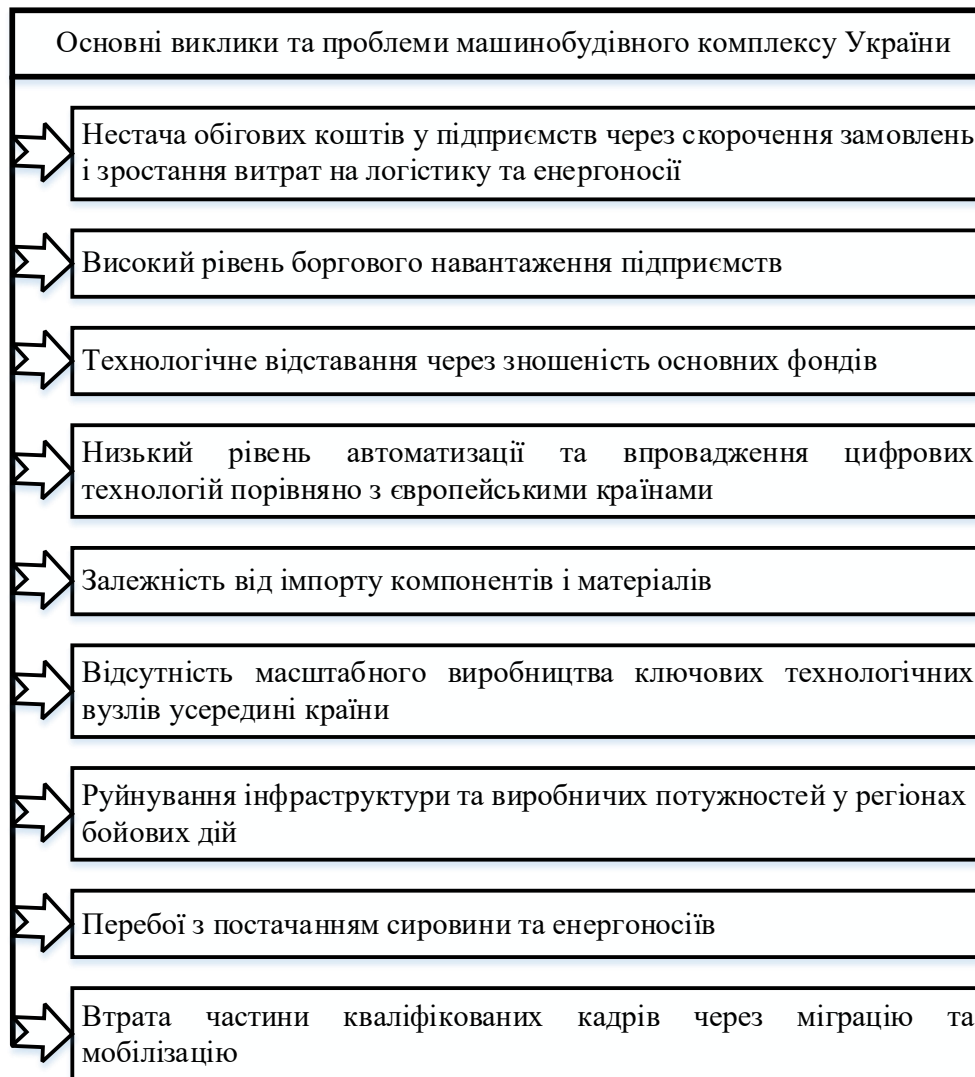


Рис. 2. Основні виклики та проблеми підприємств машинобудівного комплексу України

Джерело: побудовано автором з урахуванням [6; 7; 9; 10]

У результаті повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну машинобудування, як важлива складова промисловості, зазнало значних втрат і руйнувань. Багато підприємств, розташованих у зонах бойових дій та на території тимчасової окупації, припинили свою діяльність

(Новокраматорський машинобудівний завод), значна частина виробничих потужностей зазнала руйнувань (Азовський судноремонтний завод) та пошкоджень різного ступеня (ДП «Завод імені В. О. Малишева», АТ «Українські енергетичні машини», Харківське державне авіаційне виробниче підприємство), деякі підприємства наразі перебувають у процесі релокації. Суттєво ускладнився і доступ до ресурсів, сировини та ринків збуту. Попри надзвичайно масштабні пошкодження, машинобудівна галузь продовжує функціонувати, демонструючи стійкість до викликів і ризиків війни завдяки вжитим заходам та реалізованим ініціативам на рівні державного управління й підприємницького середовища, що стосуються забезпечення роботи галузі, мінімізації наслідків втрат і адаптації до нових умов ведення господарської діяльності в умовах воєнного стану. Машинобудівна галузь поступово відновлюється завдяки державним замовленням, зокрема на потреби оборони, а також співпраці з європейськими автовиробниками, аграрним сектором, залізницею, енергетикою та металургією. Це дозволяє створювати нові зразки спеціалізованої та військової техніки, підтримуючи діяльність галузі в умовах війни [7].

Враховуючи те, що машинобудування відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості економіки України під час затяжної війни та у повоєнному відновленні, існує потреба в обґрунтуванні напрямів і заходів державної політики в цій сфері. Особлива увага має приділятися підтримці реформ і ініціатив, спрямованих на адаптацію підприємств галузі до викликів і ризиків війни, а також створенню умов для відновлення і подальшого розвитку потенціалу машинобудівного комплексу. Державна політика в цій сфері має поєднувати інструменти, спрямовані на відновлення виробничих потужностей, із заходами стимулювання розвитку ключових напрямів галузі, які забезпечуватимуть її швидке відновлення, модернізацію та конкурентоспроможність.

Окрім фізичних руйнувань виробничих потужностей, підприємства машинобудівного комплексу стикаються з критичною нестачею

фінансування. Війна значно поглибила проблему дефіциту обігових коштів підприємств. Попри активну підтримку бізнесу з боку держави через програми релокації, податкові та митні пільги (переважно для малого бізнесу), ефективність цих заходів для машинобудування залишається обмеженою. Це пов'язано зі швидким зростанням виробничих витрат у галузі, а також з тим, що промисловість, в т.ч. машинобудування не є основним бенефіціаром фінансової допомоги [7].

Важливим чинником стійкості підприємств машинобудівного комплексу є активізація євроінтеграційних процесів, що відкривають можливості для використання потенціалу ЄС як каталізатора економічного зростання. Це сприятиме розбудові машинобудівного сектору відповідно до європейських норм і стандартів, а також розвитку взаємовигідного партнерства, враховуючи національні економічні інтереси України.

У сучасних умовах економічних викликів, включаючи наслідки війни, економічну кризу та глобальні тренди цифровізації, забезпечення фінансової стійкості галузі стає пріоритетним завданням державної політики. Для цього необхідно застосовувати комплексний підхід, який включає фінансові, інституційні та регуляторні інструменти, спрямовані на підтримку підприємств, стимулювання інновацій та залучення інвестицій (рис. 3).

Світовий досвід демонструє, що ефективна державна політика здатна суттєво покращити фінансову стійкість стратегічних галузей, а Україна має достатній потенціал для адаптації цих практик. Беручи до уваги моделі зарубіжних країн, зокрема Німеччини, Польщі, Чехії, Словаччини, Швеції тощо фінансову стійкість підприємств машинобудівного комплексу України можна підвищити за рахунок:

- створення системи податкових канікул для нових підприємств, що спеціалізуються на виробництві високотехнологічної техніки, надання 50% знижки на податки протягом перших 5 років для підприємств машинобудування, або звільнення від податку на прибуток протягом перших 2 років підприємств, які впроваджують інноваційні технології;

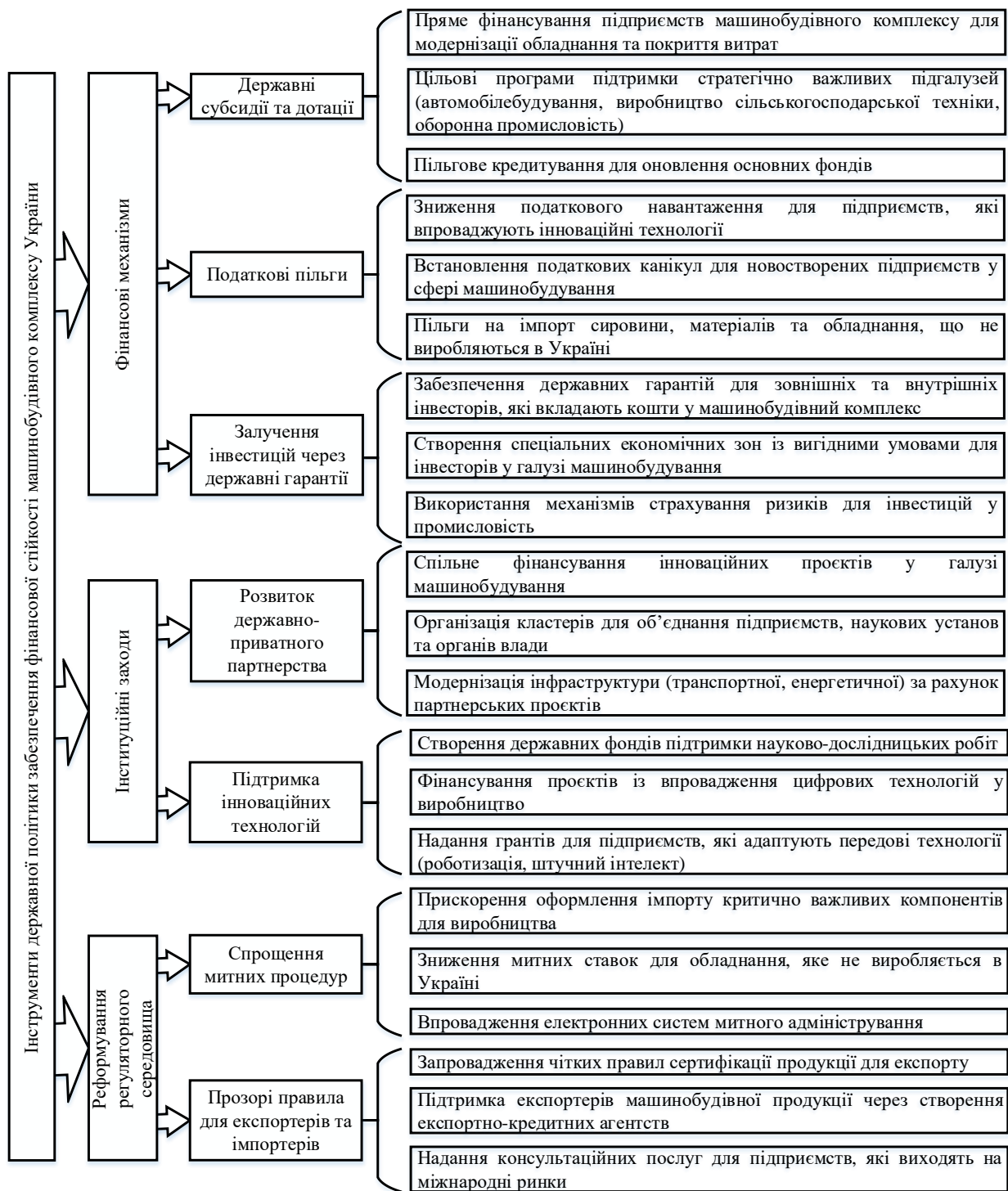


Рис.3. Інструменти державної політики забезпечення фінансової стійкості підприємств машинобудівного комплексу

Джерело: побудовано автором з урахуванням [1; 8]

- застосування механізму державно-приватних облігацій, відповідно до якого, держава має гарантувати інвесторам до 70% від суми інвестицій у

проекти машинобудування, зокрема ті, що спрямовані на виробництво енергоефективного обладнання для альтернативної енергетики;

- створення державних інноваційних центрів (кластерів) до складу яких мають ввійти підприємства галузі, науково-дослідні інститути, державні установи, що фінансуватимуться спільно з приватними компаніями;

- впровадження електронної системи митного оформлення, що дозволяє зменшити час на розмитнення імпортного обладнання з ЄС, яке не виробляється в Україні для підприємств галузі та пришвидшити доступ до нього;

- створення консультаційних центрів (експортно-кредитних агентств), метою діяльності яких є допомога вітчизняним експортерам у реалізації машинобудівної продукції на закордонних ринках.

Ключовими завданнями у процесі відновлення та розвитку машинобудівного комплексу України під час післявоєнної відбудови є впровадження дієвих механізмів підтримки підприємств, їх інтеграція в ланцюги доданої вартості та стимулювання інвестицій та інновацій у кризових умовах.

На думку експертів, першочерговими заходами мають стати усунення бар'єрів для входження підприємств машинобудівного комплексу до індустриальних парків шляхом перегляду Стратегії розвитку індустриальних парків до 2030 року та внесення відповідних змін до чинного законодавства [6].

Необхідно також забезпечити ефективну координацію між центральними та місцевими органами влади, науковими установами, виробниками й міжнародними партнерами. Зокрема, державна політика має сприяти вдосконаленню механізмів стратегічного планування державних замовлень і закупівель, водночас скорочуючи надмірний регуляторний контроль, зберігаючи баланс між лібералізацією процесів і забезпеченням економічної безпеки.

Серед важливих напрямів фінансової підтримки галузі є створення грантових програм для розвитку малого та середнього підприємництва, впровадження державних гарантій для іноземних інвесторів, а також запровадження програм пільгового кредитування. Окрім цього, потребує перегляду нормативно-правова база щодо розвитку Індустрії 4.0, що дозволить пришвидшити цифровізацію та автоматизацію виробництва, підвищивши його конкурентоспроможність.

Особливу увагу варто приділити реформуванню системи державного управління, актуалізації та узгодженню стратегічних і галузевих документів відповідно до нових викликів, зокрема викликаних війною. Інтеграція українських підприємств у глобальні виробничі мережі може бути досягнута шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату та залучення міжнародних компаній до спільних проектів, що також сприятиме збільшенню кількості робочих місць.

Важливим напрямом державної політики в цій сфері є підтримка пріоритетних секторів машинобудування, зокрема виробництва військової техніки, сільськогосподарських машин і транспорту, необхідного для швидкої відбудови інфраструктури. Державне управління має сприяти впровадженню сучасних технологій та дотриманню екологічних стандартів відповідно до європейського Зеленого курсу.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, забезпечення фінансової стійкості підприємств машинобудівного комплексу в кризових умовах залежить від своєчасності та ефективності державних рішень, які сприятимуть нарощенню виробничого потенціалу, залученню інвестицій і формуванню конкурентоспроможної галузі. Реалізація цих заходів забезпечить стале економічне зростання та підвищення позицій української продукції на міжнародних ринках, попри всі виклики сучасності.

Література

1. Levytska I., Klymchuk A., Kozhushko S., Klymchuk O. Research on the role of investments in ensuring sustainable development of machinery enterprises in European Union countries. *Academy review*. 2024. № 2. С. 286-298.
2. Берест М., Меренкова Л. Оцінка та аналіз факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємств машинобудування. *Економіка розвитку*. 2019. 18(3). С. 1-11.
3. Єпіфанова І. М., Пашкова А.В. Особливості розвитку підприємств машинобудівного сектору України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 6. С. 33-38.
4. Єфіменко Н. А. Менеджмент відновлення якості капіталу на машинобудівних підприємствах. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 3. С. 17-22.
5. Журавльова І. В., Берест М. М. Діагностика банкрутства підприємств на підґрунті оцінювання фінансової стійкості. *Інфраструктура ринку*. 2019. №36. С.393-402. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/36_2019_ukr/63.pdf
6. Перспективи розвитку машинобудівного комплексу України в післявоєнний період. URL: <http://surl.li/gyhuxt> (дата звернення: 28.12.2024)
7. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни : аналіт. доп. / [О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, В. М. Русан, Л. А. Жураковська] ; за ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2023. 49 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.04>
8. Сақун Л.М., Веденіна Ю.Ю., Сухомлин Л.В., Цимбал О.С. Формування стратегії антикризового управління на підприємствах машинобудування в умовах змін. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. №5. Том.2. С.35-40. DOI: [https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-298-5\(2\)](https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-298-5(2)).

9. Соколова Л. В., Стойка О.В. Сучасний стан машинобудування України та тенденції його розвитку за умов незбалансованої економіки. *Ефективна економіка*. 2019. №11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_11_7

10. Целікова А. С., Місько Є. М. Сучасний стан та проблеми розвитку машинобудівних підприємств України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 2. С. 228-235

References

1. Levytska, I., Klymchuk, A., Kozhushko, S. and Klymchuk O. (2024), “Research on the role of investments in ensuring sustainable development of machinery enterprises in European Union countries”, *Academy review*, vol. 2, pp. 286-298.

2. Berest, M. and Merenkova, L. (2019), “Evaluation and analysis of factors influencing the financial sustainability of engineering enterprises”, *Ekonomika rozvytku*, vol. 18 (3), pp. 1-11.

3. Yepifanova, I. M. and Pashkova, A.V. (2023), “Peculiarities of the development of enterprises in the machine-building sector of Ukraine”, *Ekonomika. Finansy. Pravo*, vol. 6, pp. 33-38.

4. Yefimenko, N. A. (2024), “Management of capital quality restoration at machine-building enterprises”, *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, vol. 3, pp. 17-22.

5. Zhuravl'ova, I. V. and Berest, M. M. (2019), “Diagnostics of enterprise bankruptcy based on financial stability assessment”, *Infrastruktura rynku*, vol. 36. pp. 393-402, available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/36_2019_ukr/63.pdf (Accessed 28 December 2024)

6. Dnipropetrovsk Investment Agency (2024), “Prospects for the Development of the Machine-Building Complex of Ukraine in the Postwar Period”, available at: <http://surl.li/qyhyxt> (Accessed 28 December 2024)

7. Sobkevych, O. V., Shevchenko, A. V., Rusan, V. M., Zhurakovs'ka, L. A. and Zhalila, Ya. A. (2023), *Priorytety zabezpechennia stijkosti promyslovosti j ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy v umovakh povnomasshtabnoi vijny* [Priorities for Ensuring the Resilience of Ukraine's Industry and Agricultural Sector in the Context of a Full-Blown War], NISD, Kyiv, Ukraine, available at: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.04> (Accessed 29 December 2024)

8. Sakun, L. M., Viedienina, Yu. Yu., Cukhomlyn, L. V. and Tsymbal, O. S. (2021), “Formation of an anti-crisis management strategy at machine-building enterprises in the context of changes”, *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, vol. 5 (2), pp. 35-40. DOI: [https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-298-5\(2\)](https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-298-5(2)).

9. Sokolova, L.V. and Stojka, O.V. (2019), “The current state of machine building in Ukraine and trends in its development in an unbalanced economy”, *Efektyvna ekonomika*, vol.11, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_11_7 (Accessed 29 December 2024)

10. Tselikova, A. S. and Mis'ko, Ye. M. (2024), “Current state and problems of development of machine-building enterprises in Ukraine”. *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 9, iss. 2. pp. 228-235

Стаття надійшла до редакції 13.01.2025 р.